

# საქართველო-თურქეთის პენარგეტიკული თანამშრომლობა თანამშრომლობა ეტაპზე

ემზარ ფაფავა

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

თურქეთ-საქართველოს თანამშრომლობის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას ენერგეტიკის სფერო წარმოადგენს ქვეყანაში თურქეთის ინვესტიციით შენდება ახალი ჰიდროელექტროსადგურები და გადამცემი ხაზები, საქართველო კი თურქეთში ელექტროენერგიის ექსპორტს ახორციელებს. ელექტროენერგიის ექსპორტი და საქართველოს ჰიდროპოტენციალის ათვისების ხელშეწყობის მიზნით სახელმწიფომ მიიღო გადაწყვეტილება, გააძლიეროს ტრანსსასაზღვრო მაღალი ძაბვის გადამცემი მოცულობა. ამ მიზნით 2010 წელს დაიწყო 500/400 კვ მაღალი ძაბვის ელექტროგადამცემი ხაზის (შავი ზღვის ეგზ) მშენებლობა თურქეთ-საქართველოს შორის. შავი ზღვის 500/400 კვ ეგზ პროექტის მთლიანი ღირებულება 260 მლნ ევროა და მისი დაფინანსება ისეთმა საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებმა განახორციელეს, როგორცაა: KfW, EBRD და EIB. ხაზი ფუნქციონირებას 2012 წლის მაისში დაიწყო და სრულად 2013 წლის 1 იანვრისათვის დაიტვირთება. აღსანიშნავია, რომ ხაზით სარგებლობის პრიორიტეტი ახლადშენებულ ელექტროსადგურებს მიენიჭება. გარდა ამისა, იგეგმება 500კვ ხაზის მშენებლობა აზერბაიჯანთან და 400 კვ ხაზის მშენებლობა სომხეთთან. ზემოაღნიშნული პროექტების დასრულების შემდეგ საქართველო რეგიონის უმნიშვნელოვანესი ელექტროენერგეტიკული კვანძი გახდება. იუწყება ენერგეტიკის სამინისტრო.

აღნიშნულ პროექტში ასევე აქტიურად იყო ჩართული ევროკავშირი. მან სატენდერო დუკუმენტაციის მოსამზადებლად და ალტერნატიული გზის მოსაძიებლად 8 მლნ ევროს ოდენობის გრანტი გამოყო საქართველო-თურქეთის მაღალი ძაბვის გადამცემი ხაზის მშენებლობისათვის. ევროკავშირმა ცოტა ხნის წინ განახორციელა კვლევა პროექტის-თვის „ტრანსკასპიური – შავი ზღვის გაზის დერეფანი.“ გარდა ამისა, ევროკავშირმა არაერთი პროექტი დააფინანსა ენერგეტიკის სფეროში, ძირითადად ტექნიკური დახმარების სახით. ენერგეტიკის საკითხები როგორც ევროკავშირისათვის, ისე საქართველოსათვის სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება. ეს მნიშვნელობა ასახულია აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივაში. ამ ინიციატივის ფარგლებში ევროკავშირსა და მის პარტნიორ ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა ძლიერდება

ენერგეტიკასთან დაკავშირებულ სფეროში (რეგიონული ენერგობაზრების შექმნა, ენერგოეფექტურობის გაზრდა და განახლებადი ენერგეტიკის ხელშეწყობა, ენერგეტიკისა და უსაფრთხოების ერთობლივი მექანიზმის შემუშავება და ა.შ. ) [1] დღეისათვის საქართველოში 40 ჰესის მშენებლობის პროექტი ხორციელდება, რომელთა ჯამური დადგმული სიმძლავრე 1872 მგვტ-ია ხოლო საშუალო წლიური გამომუშავება 7350 მლნ კვტ/სთ-ს აჭარბებს. აღნიშნულ პროექტებში განსახორციელებელი სავარაუდო ინვესტიცია 3 მილიარდ აშშ დოლარს აღწევს. ჰიდროელექტროსადგურების ძირითადი ნაწილის მშენებლობა 2018 წლისათვის დასრულდება. ამ პროექტიდან თურქი კომპანიები 10 ჰესის მშენებლობაში იღებენ მონაწილეობას და მათი კაპიტალდაბანდება შეადგენს 479. 77 მილიონ დოლარს. ისინი შემდეგ აპირებენ ჰიდროელექტრო სადგურების აშენებას:

**ფარავანი ჰესი** მდ.ფარავანი Georgian Urban Energy (თურქეთი) სიმძლავრე – 78.00 მგვტ წლიური გამომუშავება – 425.00 გვტ.სთ მშენებლობის დაწყება – 2009 წ. 24 ივლისი მშენებლობის დასრულება – 2013 წ. 24 ივლისი დასაქმებულთა რაოდენობა – 360 სავარაუდო ინვესტიცია – 125.00 მლნ აშშ დოლარი.

**გუბაზეული 6 ჰესი** მდ. გუბაზეული EMCT (თურქეთი) სიმძლავრე – 3.10 მგვტ წლიური გამომუშავება – 20.25 გვტ.სთ მშენებლობის დაწყება – 2011 წ. 15 დეკემბერი მშენებლობის დასრულება – 2013 წ. 15 დეკემბერი დასაქმებულთა რაოდენობა – სავარაუდო ინვესტიცია – 4.20 მლნ აშშ დოლარი.

**ხელვაჩაური ჰესი 1 მდ.** ჭოროხი Achar Energy (თურქეთი) სიმძლავრე – 36.38 გამომუშავება – 154 გვტ.სთ მშენებლობის დაწყება – 2012 წ. 1 იანვარი მშენებლობის დასრულება – 2016 წ. 31 დეკემბერი დასაქმებულთა რაოდენობა – 7 სავარაუდო ინვესტიცია – 57,23 მლნ აშშ დოლარი.

**ხელვაჩაური ჰესი 2 მდ.** ჭოროხი Achar Energy (თურქეთი) სიმძლავრე – 34.65 მგვტ წლიური გამომუშავება – 168 გვტ.სთ მშენებლობის დაწყება – 2012 წ. 1 იანვარი მშენებლობის დასრულება – 2016 წ. 31 დეკემბერი დასაქმებულთა რაოდენობა – 7 სავარაუდო ინვესტიცია – 69.57 მლნ აშშ დოლარი.

**კირნათი ჰესი** მდ. ჭოროხი Achar Energy (თურქეთი) სიმძლავრე – 34.64 მგვტ წლიური გამოუმუშავება – 173 გვტ. სთ მშენებლობის დაწყება – 2012 წ. 1 იანვარი მშენებლობის დასრულება – 2016 წ. 31 დეკემბერი დასაქმებულთა რაოდენობა – 7 სავარაუდო ინვესტიცია – 69.22 მლნ აშშ დოლარი.

**ლექარდე ჰესი** მდ. მაგანა ATAÇ (თურქეთი) სიმძლავრე – 20.00 მგვტ წლიური გამოუმუშავება – 107.00 გვტ. სთ მშენებლობის დაწყება – 2013 წ. 5 მაისი მშენებლობის დასრულება – 2016 წ. 5 იანვარი სავარაუდო ინვესტიცია – 31.75 მლნ აშშ დოლარი.

**ბახვი 1 ჰესი** მდ. ბახვისწყალი KGM (თურქეთი) სიმძლავრე – 15.0 მგვტ წლიური გამოუმუშავება – 85.00 გვტ. სთ მშენებლობის დაწყება – 2013 წ. 1 ივნისი მშენებლობის დასრულება – 2017 წ. 1 აგვისტო სავარაუდო ინვესტიცია – 42.00 მლნ აშშ დოლარი.

**ბახვი-2 ჰესი** მდ. ბახვისწყალი KGM (თურქეთი) სიმძლავრე – 20.00 მგვტ წლიური გამოუმუშავება – 110.00 გვტ. სთ დაწყება – 2011 წ. 1 დეკემბერი მშენებლობის დასრულება – 2013 წ. 30 ნოემბერი დასაქმებულთა რაოდენობა – სავარაუდო ინვესტიცია – 35.00 მლნ აშშ დოლარი.

**ბახვი-3 ჰესი** მდ. ბახვისწყალი KGM (თურქეთი) სიმძლავრე – 6.00 მგვტ წლიური გამოუმუშავება – 35.00 გვტ. სთ მშენებლობის დაწყება – 2011 წ. ოქტომბერი მშენებლობის დასრულება – 2012 წ. აგვისტო დასაქმებულთა რაოდენობა – 100 სავარაუდო ინვესტიცია – 9.70 მლნ აშშ დოლარი.

**ბახვი-5 ჰესი** მდ. ბახვისწყალი KGM (თურქეთი) სიმძლავრე – 2.00 მგვტ წლიური გამოუმუშავება – 11.00 გვტ. სთ მშენებლობის დაწყება – 2012 წ. 10 იანვარი მშენებლობის დასრულება – 2013 წ. 1 ივლისი სავარაუდო ინვესტიცია – 3.40 მლნ აშშ დოლარი.

**მაგანაჰესი** მდ. მაგანა ATAÇ (თურქეთი) სიმძლავრე – 20.60 მგვტ წლიური გამოუმუშავება – 106.40 გვტ. სთ მშენებლობის დაწყება – 2013 წ. 5 მაისი მშენებლობის დასრულება – 2016 წ. 5 იანვარი სავარაუდო ინვესტიცია – 32.70 მლნ აშშ დოლარი. [2] უნდა ითქვას, რომ საქართველოს მთავრობაში დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ ასეთ თანამშრომლობას თურქეთთან და ახალი ერთობლივი საინვესტიციო პროექტების განხორციელებაზე მუშაობენ. ახალ პროექტებში ინვესტირების საშუალებას კი თურქეთის სწრაფად მზარდი ეკონომიკა იძლევა, რომლის განვითარების ტემპი ჩინეთის ეკონომიკის ზრდის ტემპს მიუახლოვდა და 2010 წლის მანძილზე 10 პროცენტი შეადგინა. ამ თანამშრომლობას ჯანსაღს უწოდებს ენერგეტიკული უსაფრთხოების ექსპერტი ვია ხუხაშვილი: "ჩვენ, ფაქტობრივად, აზერბაიჯანსა

და თურქეთთან ერთად ვიქცით აღმოსავლეთ-დასავლეთის ერთიან გეოპოლიტიკურ კვანძად და ერთობლივად შევიძინეთ გარკვეული გეოპოლიტიკური ფუნქცია. ელექტროენერგიის სფეროშიც არის გარკვეული თანამშრომლობა, რაშიც მე ნეგატივს ვერ ვხედავ." [3] ამ ურთიერთობებზე საუბრობს ყოფილი თურქეთის ელჩი საქართველოში ლევენტ მურად ბურჰანი. მისი აზრით, "საქართველო-თურქეთის ენერგეტიკულ თანამშრომლობას სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს ორივე ქვეყნისათვის" [4]

ამდენად, საქართველო თურქეთის ძალიან მნიშვნელოვანი ენერგოპარტნიორია. ორივე სატრანზიტო ქვეყანა კასპიის ენერგო რესურსების მთავარი გამტარია დასავლეთ ევროპის მიმართულებით და აღნიშნულ თანამშრომლობას სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვს ამ ქვეყნების მომავლისათვის. [5]

2012 წლის 20 იანვარს თბილისში საქართველო-თურქეთის ენერგეტიკული კონფერენცია გაიმართა, რომლის დროსაც ორი ქვეყნის ენერგეტიკის მინისტრებმა ხელი მოაწერეს შეთანხმებას ელექტროენერგიით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის შესახებ. ამ ხელშეკრულების გაფორმება მოაწესრიგებს ორი ქვეყნის დამაკავშირებელი ახალი ელექტროგადამცემი ხაზის ექსპლუატაციას. თბილისის კონფერენციაზე გადაწყვეტილად გამოცხადდა კიდევ ერთი საკითხი, რომელიც მდინარე მტკვრის ჰიდრორესურსების გამოყენებას, კერძოდ, ორ ქვეყანას შორის მდინარე მტკვრის ჰიდრორესურსების ექსპლუატაციის თაობაზე არსებული აზრთა სხვადასხვაობა აღარ არსებობს. საქმე ეხება თურქეთის „ბეშიქ ჰაიას“ კაშხლის პროექტს, რომლის მიხედვითაც მტკვრის ჰიდრორესურსების ნაწილს მიმართულება უნდა შეეცვალა და შავ ზღვაში მოხედრილიყო. ამ იდეას საქართველოს საზოგადოების წინააღმდეგობა მოჰყვა და ოფიციალურმა თბილისმა ანკარას პროექტის იმდგვარად განხორციელება შესთავაზა, რომ მდინარე მტკვრის დინება უცვლელი დარჩეს. საქართველოს წინადადებაზე შეთანხმება დადასტურა თბილისში მყოფმა თურქეთის ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების მინისტრმა თანერ ილდიზმა. თურქეთსა და საქართველოს შორის უკვე მიმდინარეობს მოლაპარაკება მდინარე მტკვარზე ჰესის მშენებლობის პროექტთან დაკავშირებით. საქართველოს მხარის მტკიცებით, უკვე არსებობს ხელშეკრულების პროექტი, რომლის მიხედვითაც მდინარე მტკვარზე კაშხალი საქართველოს ტერიტორიაზე, საზღვართან ახლოს აშენდება და მის ექსპლუატაციას ორივე ქვეყანა მოახდენს.

საქართველო-თურქეთის მჭიდრო ენერგეტიკული თანამშრომლობის შედეგია ხელშეკრულება ბორჩა-

ახალციხის ელექტროგადამცემი ხაზის ექსპლუატაციის პირობების შესახებ. აღნიშნული ხაზი შავი ზღვის ელექტროგადამცემი ქსელის პროექტის ფარგლებში შენდება. ამ ქსელის შესაქმნელად აშენდება 400 და 500 კილოვოლტიანი ელექტროგადამცემი ხაზები და დამონტაჟდება 700 მეგავატი მუდმივი დენის ჩანართი, ასევე არსებულ ინფრასტრუქტურას ჩაუტარდება რეაბილიტაცია [6].

საქართველოს მდგრადი ენერგოუსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის აუცილებელია ინვესტიციების მოზიდვისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, ენერგეტიკის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება და ენერგოინფრასტრუქტურის შემდგომი განვითარება. ასევე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ენერგორესურსებისა და მათი მომწოდებლების შემდგომ დივერსიფიკაციას და საერთაშორისო და რეგიონულ ენერგოპროექტებში მონაწილეობის გაფართოებას. ამ კუთხით საქართველოს ხელისუფლება მიესალმება სამხრეთის ენერგეტიკული დერეფნის ფარგლებში ახალი პროექტების განხორციელებას, მათ შორის, იმ პროექტებისას, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელია ევროპისათვის ნავთობისა და ბუნებრივი აირის მიწოდება კასპიისა და ცენტრალური აზიის რეგიონებიდან საქართველოს გავლით.

საქართველო აღმოსავლეთ-დასავლეთისა და ჩრდილოეთ-სამხრეთის ენერგეტიკული დერეფნების ნაწილია, რასაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის პოლიტიკური დამოუკიდებლობისა და ეკონომიკური გავითარებისათვის. საქართველო აცნობიერებს იმ როლს, რომელიც საქართველოს ენიჭება კასპიის ზღვის და შუააზიის რეგიონებიდან დანარჩენი მსოფლიოსათვის ენერგეტიკული რესურსების ალტერნატიული გზებით მიწოდების პროცესში. საქართველოს შავი ზღვის პორტები, ბაქო-სუფსისა და ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენები, ასევე ბაქო-თბილისი-ერზრუმის გაზსადენი უკვე მოქმედ სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე პროექტებს წარმოადგენს. საქართველოს ხელისუფლება მოწოდებულია, უზრუნველყოს ამ პროექტების ეფექტიანი ფუნქციონირება და პერსპექტიული პროექტების შემდგომი განვითარება. ქვეყნის ენერგეტიკული პოლიტიკის ერთ-ერთი

მთავარი პრიორიტეტია ენერგოინფრასტრუქტურის განვითარება და ჰიდრორესურსების უფრო ეფექტიანი გამოყენება. ელექტროენერგიის გადამცემი ახალი ხაზებისა და ელექტროსადგურების მშენებლობა, ძველი ჰესების რეაბილიტაცია უზრუნველყოფს საკუთარი ჰიდრორესურსების ათვისების გზით იმპორტირებულ ენერგორესურსებზე დამოკიდებულების შემცირებას და ხელს შეუწყობს ქვეყნის ენერგოუსაფრთხოების ამაღლებას.

საქართველოს მიზანია, გახდეს ელექტროენერგიის მსხვილი რეგიონული ექსპორტიორი, რისთვისაც ენერგიის გამოუმუშავების ზრდის გარდა აუცილებელია ქვეყნებს შორის დამაკავშირებელი ახალი გადამცემი ხაზების მშენებლობაც. სტრატეგიული ენერგორესურსების რეზერვების შექმნა ახალი ჰესებისა და ბუნებრივი აირის საცავების მშენებლობისა და განახლებადი ენერგიის გამოუმუშავების გზით ხელს შეუწყობს ენერგოკრიზისების პრევენციასა და მართვას და ენერგეტიკული უსაფრთხოების შემდგომ ამაღლებას [7].

საკუთარი ნავთობისა და ბუნებრივი აირის ნაკლებობა, უხვი ჰიდრო პოტენციალი და დაძაბული პოლიტიკური ურთიერთობები რუსეთთან აიძულებს საქართველოს საკუთარი და არა მარტო საკუთარი ენერგო უსაფრთხოების უზრუნველყოფას შემდეგი ძირითადი მიმართულებით:

1. შიდა ენერგორესურსების განვითარება;
2. რეგიონალურ დონეზე ენერგეტიკული თანამშრომლობის, გაცვლისა და ვაჭრობის განვითარება;
3. ქვეყნის საერთაშორისო ენერგეტიკული ტრანზიტის შესაძლებლობების გაზრდა, განსაკუთრებით სამხრეთ კორიდორის ჭრილში.

ეს სამივე მიმართულება კარგ საშუალებას წარმოადგენს საერთაშორისო რეგიონული თანამშრომლობისათვის და შესაძლოა გახდეს მონაწილეთა ეკონომიკური ზრდის, უსაფრთხოების გაძლიერებისა და გარემოს უკეთესი დაცვის საწინდარი. ასეთი წინსვლის უზრუნველყოფა შესაძლებელია მოხდეს დასავლური სტანდარტების შესაბამისი, გამჭვირვალე სახელშეკრულებო და მარეგულირებელი გარემოს ჩამოყალიბებით [8].

1. ევროკავშირის წარმომადგენლობა საქართველოში
2. [http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/projects/overview/infrastructure\\_environment\\_rural\\_dev/index\\_ka.htm](http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/projects/overview/infrastructure_environment_rural_dev/index_ka.htm)
3. ენერგეტიკის სამინისტრო <http://www.menr.gov.ge/4757>
4. მჭედლიძე კახა, "საქართველო-თურქეთის ეკონომიკური თანამშრომლობა ღრმავდება". რადიო თავისუფლება.
5. <http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/2174469.html>
6. Gürcistan'a hangi Türk şirketi enerji yatırımı yaptı?
7. <http://www.microsofttranslator.com>
8. Huriye Yildirim. Türkiye-Gürcistan İlişkileri: İşbirliği Alanları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (2) 18/01/2013 · <http://akademikperspektif.com/2013/>
9. ენერგეტიკული უსაფრთხოების პოლიტიკა <http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/24458486.html>
10. ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია. 2012
11. მარგველაშვილი მ., მუხიგულიშვილი გ. "ენერგეტიკული უსაფრთხოება - ხელვა საქართველოდან"

## ENERGETIC COOPERATION BETWEEN TURKEY AND GEORGIA IN MODERN PERIOD SUMMARY

Since Georgia's independence, Turkey is an important **regional partner, which recognizes the sovereignty and territorial integrity**, and supports its **energetic, political and security institutions development**.

Turkish - Georgian **energetic relations are highly** important as in a country, so for security in the region. On the other hands, significant priorities of Georgia's energetic security policy are supporting increment of hydro energetic export potential of the country, broadening and strengthening foreign energetic contacts, Active participation in international energetic projects.

Even for **Turkey its own geopolitical and security policies** based on the cooperation has special importance to **its geographical location that, because Georgia is the main connecting bridge Caspian Basin countries**, besides on Georgia runs as a major transport - communication projects such as pipelines: the Baku - Tbilisi - Ceyhan (BTC) and Baku - Tbilisi - Erzurum; railway - the Baku - Tbilisi - Kars.